

**KULTTUURI JA TAITEET
KAUPUNKIEN KEHITTÄMISESSÄ**

Ari-Veikko Anttiroiko

**Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Tampere 2019**

Sisällys

Kulttuuri ja taiteet rakennemuutoksen osoittimina	3
Taustalla vaikuttavia kriittisiä tutkimustraditioita	6
Kulttuuripoliittinen näkökulma luovaan kaupunkiin	9
Kulttuuriteollisuuden nousu	11
Kaksi esimerkkiä: Glasgow ja Bilbao	15
Kulttuuriresursseihin pohjautuva kehittäminen	17
Kulttuuripääomaa hyödyntävä kaupunkikehittäminen	20
Kulttuuri osana yhteisöpääomien viitekehystä	23
Ameniteettitaloustiede	24
Inklusiivinen luova kaupunki	25
Kulttuurivetoinen kaupunkien elävöittäminen	26
Osallistava ja integroiva luova kaupunki	28
Luova talous ja luovan luokan houkuttelu	31
Kulttuurin yhteiskunnallinen ja taloudellinen merkitys	33
Lopuksi	35
Kirjallisuutta	36

Kulttuuri ja taiteet rakennemuutoksen osoittimina

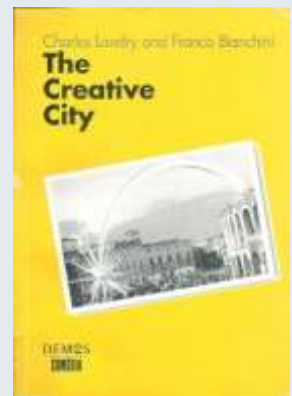
Kulttuurin eri muotojen ja erityisesti taiteiden edistäminen on ollut länsimaissa lähinnä kulttuuripolitiikan aluetta ja tämä pätee myös Suomeen. **Kulttuuripolitiikalla** on ollut meilläkin alkujaan ennen muuta sivistyksellinen ja myös kansallisaatetta tukeva tehtävä. Toisen maailmansodan jälkeen korostettiin taiteiden edistämistä ja kulttuurilaitosten luomista sekä kansalaisten mahdollisuuksia nauttia kulttuuritarjonnasta. Erityisesti 1970-luvulta lähtien yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa alettiin kiinnittää huomiota kulttuurin ja taiteiden taloudelliseen merkitykseen. Tämän kehityksen tuloksena kulttuuri ja taiteet tulivat osaksi kehittämis-orientoitunutta keskustelua ja elinkeinojen edistämistä.

Edellä mainitun kehityksen taustalla vaikuttivat mm. **jälkiteollisen yhteiskunnan** ja tietoyhteiskunnan asteittainen rakentuminen, tietotalouden roolin kasvu, postfordistinen tuotanto, moniarvoisuuden lisääntyminen, kulutuksen dematerialisoituminen ja myöhäismodernin kulttuurin piirteet, joiden ansiosta **kulttuurisen ja symbolisen tuotannon merkitys taloudessa alkoi kasvaa**. Kansainvälistyvän taloudellisen kilpailun oloissa sotien jälkeiset vuosikymmenet merkitsivät länsimaissa **rakennemuutosta**, joka näkyi konkreettisesti teollisuustuotannon ja teollisten työpaikkojen vähenemisenä ja vastaavasti elinkeinopolitiikan painopisteen siirtymisenä inhimillisen pääoman, tiedon ja korkeaan teknologiaan perustuvan tuotannon suuntaan (Van Damme et al., 2018). Näin **syntyi hedelmällistä maaperää kaupunkien kulttuuristen resurssien ja luovan potentiaalin tietoiselle hyödyntämiselle elinkeinorakenteen uudistamisessa**.

Rakennemuutoksen edetessä talouden dynamiikan ”ylipaikallistuminen” (delokalisaatio), taloudellinen kilpailu ja vieraantuminen alkoivat synkistää kuvaa alueiden kehittämisestä ja sen edellytyksistä. Kulttuurin ja luovuuden hyödyntämiseen perustuvan kehittämisidean läpimurto osuu tähän historialliseen vaiheeseen.

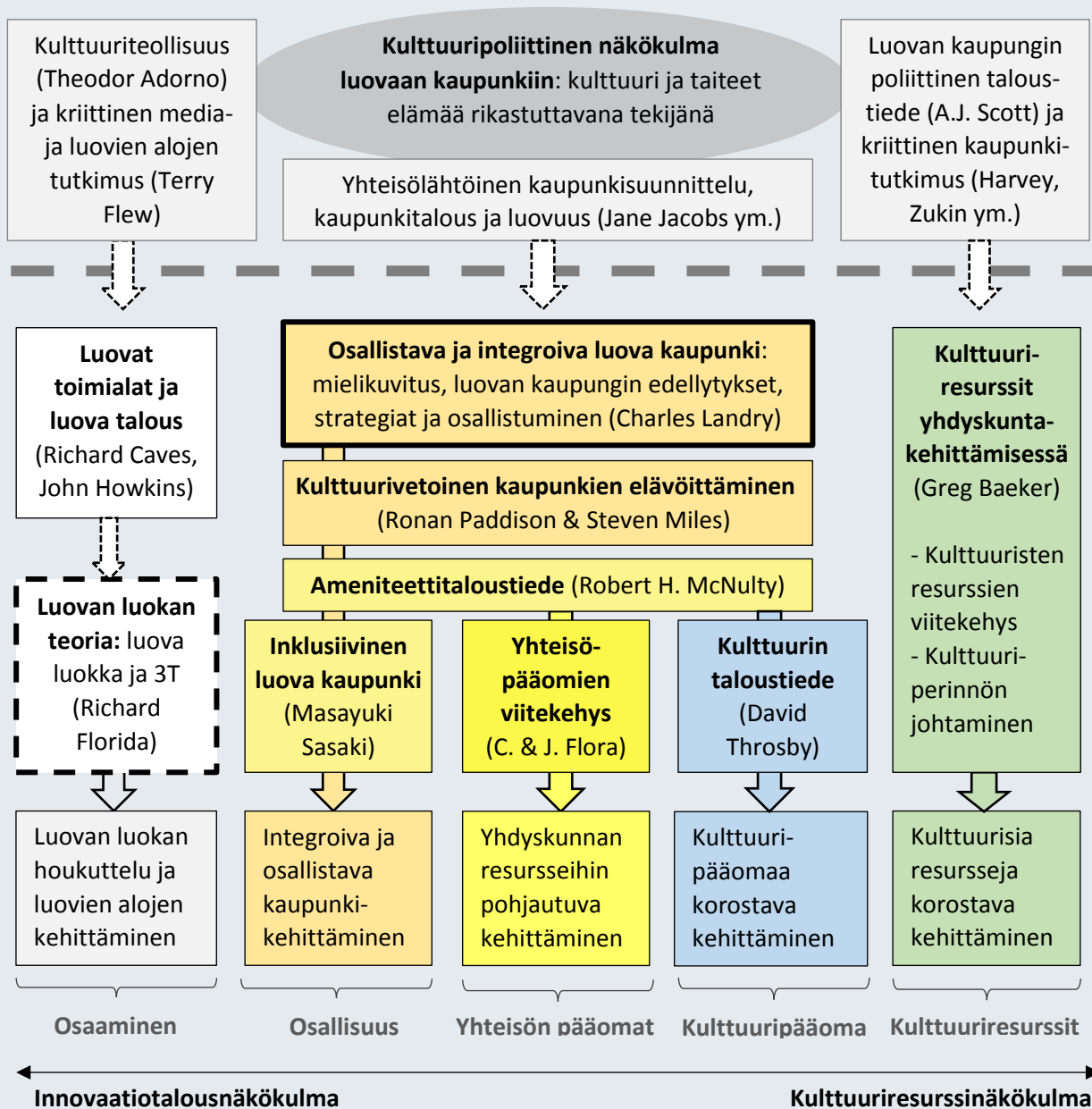
Osuva esimerkki luovan kaupungin idean tuomasta lisäarvosta tähän keskusteluun on Charles Landryn ja Franco Bianchinin vuonna 1995 julkaisema teos *The Creative City*. Siinä luotiin kokonaisvaltaista kuvaa luovasta kaupunkikehittämisestä ja tarjottiin optimistinen visio kaupungista, jonka **kaupunki-elämän ja elinkeinotoiminnan uudistaminen** perustuu luovuuden hyödyntämiseen.

Nimenomaan **kaupunkien** merkitys tietotalouden luonnollisina hautomoina ja talouskasvua generoivina alueyhteisöinä alkoi saada yhä suuremman painoarvon. Keskustelu sai vuosikymmenien kuluessa erilaisia muotoja, joissa korostettiin luovuuden rinnalla esimerkiksi kulttuurista pääomaa, luovien toimialojen klusterimuodostusta, osaajien houkuttelua tai muita dynaamisia tekijöitä luovan kaupunkikehittämisen lähtökohtana.

Seuraavaksi luovan kaupungin ideaa hahmotetaan nimenomaan **kulttuurin ja taiteiden** kehittämisen näkökulmasta. Tämän alan lähestymistapoja on koottu alla olevaan kuvioon. Se on tiivis ja samalla suhteellisen valikoiva katsaus niihin tapoihin, joilla kulttuuri on sisällytetty elinkeinopoliittiseen kehittämiseen.

Kuvio 1. Kulttuuri- ja luovuusorientoituneita lähestymistapoja kaupunkien kehittämiseen.

Taustalla vaikuttavia kriittisiä tutkimustraditioita

Ennen kuin luova kaupunki nousi selväpiirteisenä keskustelun aiheena esiin kaupunki- ja aluekehittämisessä, siihen liittyvistä kysymyksistä oli keskusteltu toki jo vuosikymmeniä. Aikaisempi tutkimus oli sidoksissa eri tutkimus- ja tieteenaloihin, joiden piirissä oli tehty mm. kriittisiä analyysejä kulttuurin ja taiteen yhteiskunnallisesta luonteesta sekä ns. kulttuurisuunnitteluun liittyvää tutkimusta. Koska tässä yhteydessä päähuomion kohteena ovat kulttuurin ja taiteen taloudelliset arvot, näitä kriittisiä ja taustoittavia tekijöitä käsitellään tässä vain maininnallisesti.

Kulttuurin roolia markkinataloudessa alettiin hahmottaa varsin kriittisessä hengessä toisen maailmansodan jälkeen, osana kriittisen yhteiskuntatutkimuksen nousua, jonka kulminaatio ajoittuu 1970-luvulle. **Kulttuuriteollisuuden** käsitteen tekivät tunnetuksi kriittisen teorian edustajat Theodor Adorno ja Max Horkheimer jo 1940-luvulla. He viittasivat tällä siihen, miten kulttuurista tulee osa kapitalistista tuotantoa. Keskustelu jatkui tässä hengessä erityisesti **kriittisten sosiologisten tutkimussuuntausten, kulttuurin- ja mediatutkimuksen, poliittisen taloustieteen ja kriittisen kaupunkitutkimuksen** piirissä, joissa huomio kiinnittyi kulttuurin kaupallistumisen ohella luovan talouden ja kaupunkikehityksen ristiriitoihin (esim. Harvey, 1989; Zukin, 1995). Kriittisessä keskustelussa luovaan kaupunkiin liittyviä kysymyksiä on käsitelty mm. **luoviin aloihin** liittyvien yhteiskunnallisten ongelmien, mediatisoitumisen ja taloudellisten prosessien ristiriitojen kannalta (Flew, 2012). Osa yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta on kehystänyt luovan kaupungin käsittelyä kriittisellä yhteiskunta-analyysillä, josta hyvä esimerkki on Allen J.

Max Horkheimer Theodor Adorno

Scottin (2006; 2014) tapa korostaa kaupungin oppimis-, luovuus- ja innovaatioprosessien ankkuroitumista materiaalisiin yhteiskuntasuhteisiin. Rakentamaansa viitekehukseen hän viittaa käsitteellä **kognitiivis-kulttuurinen kapitalismi**.

E erityisen kiinnostava luovan kaupungin idean jalostumiseen vaikuttanut keskustelu paikantuu **kaupunkisuunnitteluun**. Luovuuteen ja kulttuuriin liittyviä kysymyksiä nostettiin esiin ennen muuta 1960-luvulla orastaneessa **yhteisölähtöisessä kaupunkisuunnittelussa**, jonka tunnetuin puolestapuhuja lienee ollut amerikkalais-kanadalainen **Jane Jacobs** (1916-2006). Hän oli journalisti, kirjailija ja aktivisti, joka vaikutti merkittävästi kaupunkisuunnittelun suuntaan niin kaupunkisuunnittelua kuin kaupunkitalouttakin koskevilla näkemyksillään.

Vaikka Jacobsin esittämä amerikkalaisen kaupunkisuunnittelun kritiikki ei liity suoranaisesti luovan kaupungin traditioon, hänen vaikutuksensa näkyy kuitenkin vahvana luovaa yhdyskuntakehittämistä koskevassa keskustelussa. Jacobsin edustamassa lähestymistavassa kaupunki nähdään ekosysteeminä, jonka sisäisiä yhteyksiä, monimuotoisuutta ja sekoittuneisuutta suunnittelun tuli hänen mukaansa mieluummin myötäillä ja tukea kuin kahlita ja hävittää. Käytännössä Jacobs (1961) suosi **tiivistä kaupunkirakennetta, lyhyitä kortteleita, toimintojen sekoittuneisuutta ja ajallista kerrostuneisuutta**. Suuria infrastruktuureja edellyttävän autokaupungin sijaan suunnittelun lähtökohtana tuli hänen mukaansa pitää ihmisen mittakaavaa kunnioittavia, historiallisesti kerrostuneita kaupunkiyhteisöjä. Erillisten kulttuuri-instituutioiden keskittymien – hyvänä esimerkkinä 1960-luvulla avattu, kansallisesti merkittäviä korkeakulttuurin ja taiteen instituutioita keskittävä Lincoln Center Manhattanin kupeessa New Yorkissa – sijaan toimintoja tulisi sekoittaa ja niveltää osaksi arkielämää ja ajan saatossa rakentuneita

yhteisöjä. Jacobs oli aktivisti, joka tuli tunnetuksi siitä, miten hän puolusti vanhojen asuinalueiden säilyttämistä ja vastusti erityisesti muutamia New Yorkin ja Toronton suuria tiehankkeita. Kaikkein merkittävin ja samalla koko lähestymistapaa luonnehtiva tapaus liittyy Greenwich Villageen, joka oli Jacobsin oma asuinalue New Yorkissa. Hän vastusti New Yorkin moderneja infrastruktuurihankkeita johtaneen Robert Mosesin ajamaa ”slummien purkamista”. Mosesin suunnitelmat Greenwich Villagen modernisoimiseksi eivät menneet läpi, johtuen osittain juuri Jacobsin menestyksellisestä toiminnasta kyseistä hanketta vastustavassa kansanliikkeessä. Toinen vastaavanlainen esimerkki on Toronto, jonne Jacobs muutti 1960-luvun lopulla ja jossa hän asettui vastustamaan kaupungin suurta Spadinan moottoritiehanketta, perimmäisenä lähtökohtanaan ajatus, että kaupunkia tulisi rakentaa ihmisille, ei autoille. Jacobsin perintö näkyy vahvana mm. **uudeksi urbanismiksi** (*new urbanism*) kutsutussa ihmisen mittakaavaa, viihtyisyyttä ja tiivistä kaupunkirakennetta korostavassa kaupunkisuunnittelussa ja myös Richard Floridan ajatuksessa luovaa luokkaa puoleensa vetävästä ja luovien ihmisten identiteetin rakentamista tukevasta kaupunkiympäristöstä.

Edellä todetun lisäksi Jane Jacobs (1984) esitti näkemyksiä, joissa korostui kaupunkien rooli taloudellisen kasvun moottoreina. Hän korosti vireän ja vuorovaikutusta edistävän **kaupunkiympäristön** taloudellista merkitystä, painottaen siitä, miten ”katujen baletti” (*sidewalk ballet*) tuottaa luovuutta ja taloudellista toimeliaisuutta. Erityisen kiinnostavaa luovan talouden kannalta on se, että Jacobs korosti paikallisen tuotannon mahdollisuuksia korvata tuontia. Tätä kautta hänen pohdiskelunsa liittyy luovuus- ja innovaatio-orientoituneeseen luovan kaupungin kehittämiseen (ks. Schubert, 2014).

Kulttuuripoliittinen näkökulma luovaan kaupunkiin

Vaikka päähuomio ei luovan kaupungin käsittelyn yhteydessä olekaan kulttuuripoliitikassa, käsittelyn taustoittamiseksi on hyvä tehdä lyhyt ekskursio kulttuuripoliittiseen näkökulmaan. Suomen kulttuuripoliitiikan strategiassa 2020 **kulttuuripoliitiikan tavoitteet** määritellään seuraavasti: *”Valtion kulttuuripoliitiikan tavoitteita ovat luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistäminen. Tavoitteita toteutetaan edistämällä taiteilijoiden ja muiden luovan työn tekijöiden sekä kulttuuri- ja taidelaitosten toimintaedellytyksiä, kulttuuriperinnön ja -ympäristöjen säilymistä ja kehittymistä, kulttuurin tasa-arvoista ja monipuolista saatavuutta, saavutettavuutta ja käyttöä, kulttuurituotantoa, alan työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä vahvistamalla yhteiskunnan kulttuurista perustaa.”* (Opetusministeriö, 2009). Määritelmässä näkyvät vahvat hyvinvointivaltiolliset painotukset, mutta sen lopussa viittaukset yrittäjyyteen antavat jo viitteitä talouskeskeisten näkökohtien ujuttautumisesta kulttuuripoliittikkaan (Saukkonen & Ruusuvirta, 2009).

Sydneyn oopperatalo, Australia

Kulttuurin taloudellinen merkitys pyörii **kulttuuristen tuotosten** aikaansaamisen ympärillä. Kyse on tuotteista ja palveluista, joille on tunnusomaista niiden sisältöjen esteettinen tai semioottinen ulottuvuus. Tällaisten tuotosten tuottamiselle suotuisa ympäristö edellyttää moniarvoisuutta, suvaitsevaisuutta ja myös pitkälle kehittyneitä työnjakoa, mistä johtuen alan tuotanto on keskittynyt **suuriin kaupunkeihin** (Scott, 1997; 2000).

Korkeakulttuurin laitokset – erityisesti SOB eli sinfoniaorkesteri, ooppera ja baletti – samoin kuin luovat yrityspalvelut ja media-ala vaativat toimintaympäristöltä monipuolisuutta ja kriittistä massaa, jota löytyy pääsääntöisesti vain suurkaupungeista. Tästä on syntynyt vahva kytkentä **kulttuurin talouden ja kaupunkielämän** välille.

Kulttuurikeskeinen luovan kaupungin idea oli vielä 1970-80-luvuilla taloudellisesta kytköksestään huolimatta vahvasti ankkuroitunut kulttuuripolitiikkaan ja sitä kautta **julkisesti tuettuun kulttuuritoimintaan ja taiteeseen**. Tästä syystä huomio kiinnittyi enemmän korkeakulttuuriin ja sitä tukeviin instituutioihin kuin populaarikulttuuriin, kaupalliseen kulttuuritarjontaan tai edes kansantaiteeseen. Asetelma on tältä osin muuttunut merkittävästi, sillä julkisesti tuetun taiteen ja kaupallisten luovien alojen rinnalle on varsinkin Internet-vallankumouksen myötä tullut ”**sosiaalista tuotantoa**”, jossa ihmiset luovat itse sisältöjä, kuluttavat noita sisältöjä ja vaikuttavat näin ratkaisevasti varsinkin kaupallisella periaatteella toimiviin kulttuuri- ja luoviin aloihin (Holden, 2007).

Kulttuuripolitiikkaan ankkuroituneen käsityksen taustalla on ajatus, että **kulttuurista voidaan ammentaa luovan toiminnan kautta arvoa, joka lisää hyvinvointia ja parantaa elämänlaatua**. Tässä katsantokannassa taloudellisella arvolla on toissijainen merkitys. Samalla tämä näkemys heijastaa jossain määrin perinteistä käsitystä taiteesta, joka näkyy mm. siinä välinpitämättömyydessä tai jopa vastemielisyydessä, jota taiteilijat saattavat tuntea kaupallisuutta kohtaan (Klamer, 1996).

Perinteisen kulttuuripolitiikan näkökulmasta luova kaupunki on alueyhteisö, jossa taiteet ja kulttuurielämä kukoistavat, moniarvoisuutta arvostetaan ja kehittämistyön keskeisiä periaatteita ovat oppiminen, osallistaminen ja sosiaalinen inkluusio. Luovuus kytkeytyy tätä kautta myös identiteettiin, kansalaisoikeuksiin, oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskuntakehityksen tasapainaisuuteen.

Tällaisessa ajattelussa taiteiden ja kulttuurin nähdään palvelevan **yleviä yhteiskuntapoliittisia päämääriä**, kuten koulutustason parantamista, sosiaalisen integraation vahvistamista ja hyvinvoinnin lisäämistä. Toisenlaista kantaa po. asiaan edustaa kulttuurin taloustiede, joka korostaa kulttuuripolitiikan roolia kulttuuritoiminnan ja talouden yhteensaattamisessa (esim. Throsby, 2010).

Kulttuuriteollisuuden nousu

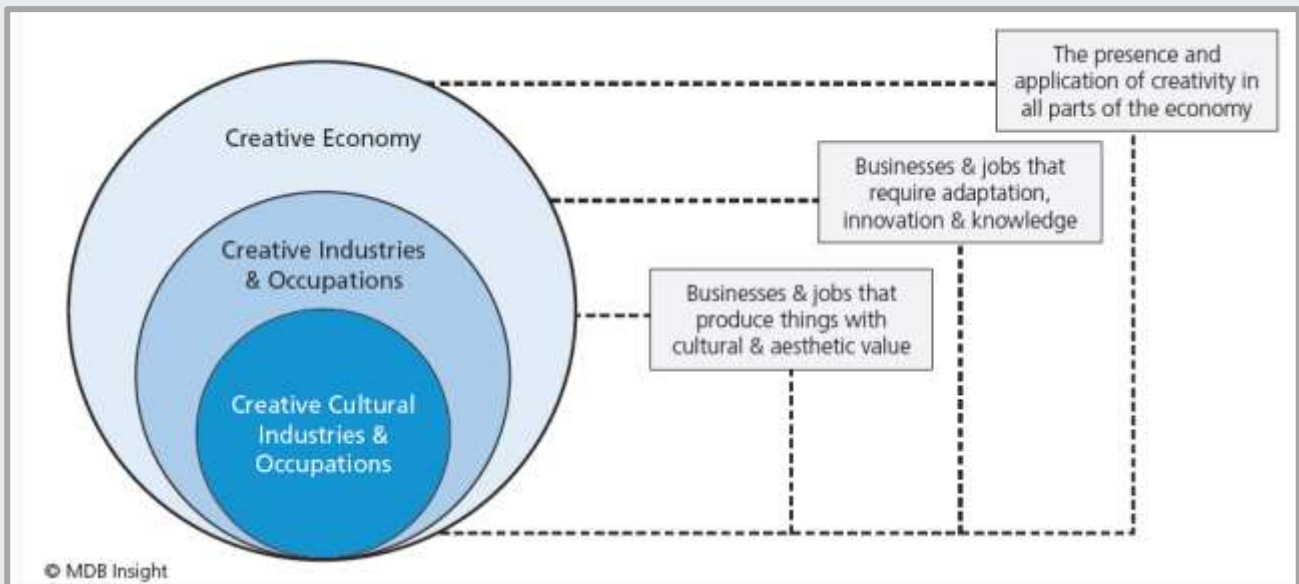
Kulttuuriteollisuus löysi tiensä paikalliseen kehittämiseen 1970-luvulla. Sillä viitattiin tuolloin ja viitataan edelleenkin taiteen ja kulttuurin tuotantoon liiketoiminnan ja markkinatalouden piirissä. Kyseisellä käsitteellä on aiemmin mainittu yhteiskuntakriittinen puolensa, mutta se sai pikku hiljaa väistyä kehittämisorientoituneemman tulkinnan tieltä, joka hyvin nopeasti muuntui ensin kulttuurin toimialoiksi ja sitten kulttuurin taloudeksi.

Nykyisin kulttuuriteollisuuden sijaan puhutaan yleensä **kulttuurin toimialoista**, jos halutaan korostaa kyseisen toimialan rakennetta ja erityisluonnetta, tai **kulttuurin taloudesta**, jos halutaan käsitellä yleisemmällä tasolla alan taloudellisten aktiviteettien luonnetta ja volyymeja. Olennaista näissä käsitteissä on se, että ne kuvaavat kulttuurin sisältöjen jalostamista tuotteiksi ja palveluiksi, joita myymällä luodaan taloudellista arvoa (vrt. Kainulainen, 2005, 35-36). Niillä on suomen kielessä vähemmän rasitteita kuin kulttuuriteollisuuden käsitteellä. Lisäksi useissa yhteyksissä mukaan otetaan molemmat ulottuvuudet, jolloin käytetään ilmaisua **kulttuuri- ja luovat alat** (*cultural and creative industries, CCIs*).

Jo 1990-luvulla kulttuuri luovan kaupungin ydinkäsitteenä alkoi tehdä tilaa **luovuuden** käsitteelle. Luovan talouden eturintamassa olleessa Iso-Britanniassa kyseinen muutos sai selkeän ilmauksensa vuonna 1998, kun maan hallituksen kulttuuri-, media- ja urheiluministeriö korvasi *kulttuuriteollisuuden* käsitteen **luovien alojen** (*creative industries*) käsitteellä, määrittellen sen siten, että kyseessä ovat ne toimialat, joiden lähtökohta on yksilöiden luovuudessa, taidoissa ja osaamisessa ja joilla on potentiaalia vaurauden ja työpaikkojen luomiseen tekijänoikeuksia tuottamalla ja hyödyntämällä.

Pyrkimyksenä oli luoda kulttuurisektorina tunnetulle talouden sektorille laajempi merkitys ja parempi brändi, joka helpottaa kehittämispöytäkirjojen suuntaamista ja rahoituksen hankkimista alan hankkeille. Erityisen nopeasti tähän kehittämisideaan tarttuivat muutkin angloamerikkalaiset maat, ennen kaikkea Yhdysvallat, Kanada ja Australia.

Kuvio 2. Kulttuuriteollisuus, luovat alat ja luova talous. (Baeker, 2017, 38).

Kulttuurin toimialojen ”**kulttuuripitoisuudessa**” on eroja, joiden pohjalta voidaan tehdä seuraava erottelu näiden toimialojen sisältöalueista (Kainulainen, 2005, 39):

- Luovat taiteet: teatteri, musiikki, kirjallisuus ym.
- Kulttuurin tukitoimialat: elokuva, tv ja radio, kustannustoiminta ym.
- Alat, joissa on esteettisiä piirteitä: muoti, mainonta, arkkitehtuuri ym.
- Vähäisen kulttuuripitoisuuden alat: liikunta ym.

Tästä on lyhyt matka **luovien alojen toimialaluokituksiin**, jotka heijastavat pitkälti edellä mainittua kulttuuripitoisuuden ideaa.

Hyvän kuvan asiasta antaa seuraava Kauppa- ja teollisuusministeriön luokitus (KTM, 2007):

* Animaatiotuotanto
* Arkkitehtipalvelut
* Elokuva- ja tv-tuotanto
* Kuvataide ja taidegalleriat
* Käsityö
* Liikunta- ja elämispalvelut
* Mainonta ja markkinointi

* Muotoilupalvelut
* Musiikki & ohjelmapalvelut
* Peliala
* Radio- ja äänituotanto
* Taide- ja antiikkikauppa
* Tanssi ja teatteri
* Viestintäala

Kulttuuri- ja luovat alat muodostavat **keskisuuren sektorin**. Sen tilastointi on puutteellista, joten sen laajuuden osalta on tyydyttävä suuntaa-antaviin lukuihin.

Luovien alojen osuus BKT:n **arvonlisäyksestä** oli 2010-luvun puolivälissä arviolta 2,9 %:a ja osuus **työllisistä** noin 3,5 %:a. Lisäksi on otettava huomioon, että luovien alojen merkitys muiden toimialojen arvonlisäyksessä on merkittävä. Luovien alojen ennakoidaan **kasvavan** sekä Suomessa että maailmalla (ks. OKM, 2017).

Luovat alat muodostivat 2010-luvun puolivälin tienoilla noin 3 %:a globaalista BKT:sta eli niiden yhteenlaskettu arvo oli arviolta 2,25 biljoonaa dollaria. Ne työllistivät aktiiviväestöstä noin 1 %:n eli lähes 30 miljoonaa ihmistä (EY, 2015).

Kaksi esimerkkiä: Glasgow ja Bilbao

Euroopassa luovien alojen kehittämisen pioneeri oli Iso-Britannia. Monet sikäläiset **kaupungit** – esimerkiksi Liverpool, Sheffield, Manchester ja Birmingham – joutuivat erityisesti 1960-luvulta lähtien luomaan strategioita teollisesta rakennemuutoksesta selviytyäkseen. Kulttuuriteollisuuden ja luovien alojen edistäminen on tarjonnut yhden konseptin näiden ongelmien ratkaisemiseen. Tähän kokonaisuuteen kuuluu sellaisia keinoja kuin paikallisen identiteetin vahvistaminen, kaupunkien elävöittäminen, osallisuuden edistäminen ja niiden ohella tietysti myös uusien työpaikkojen luominen. Iso-Britanniasta nimenomaan Glasgow Skotlannista nousi tunnetuksi luovan kaupunkikehittämisen tapaukseksi.

Glasgow oli 1960-luvulle tultaessa menettänyt teollisuutta ja sen sosio-ekonomiset ongelmat olivat mittavat. Kaupunki alkoi toden teolla vastata tähän ongelmaan 1980-luvun alussa. Glasgow oli ensimmäisiä kaupunkeja Iso-Britanniassa, joiden kaupunki uudistus ja matkailun kehittäminen nojasi tietoisesti taiteisiin, kulttuurihistoriaan ja sitä hyödyntäviin kulttuuripalveluihin. Glasgow perusti festivaaleja ja rakensi konserttitaloja ja alkoi voimallisesti uudistaa imagoaan.

Glasgow'n kehityksen yksi merkkipaalu oli sen julistaminen **Euroopan kulttuuripääkaupungiksi** vuodelle 1990. Siitä tuli kulttuuriin ja taiteeseen juurrutetun luovan kaupungin kehittämisen tunnetuimpia esimerkkejä Euroopassa, jonka ankkuroituminen luovan kaupungin ideaan on jatkunut käytännössä keskeytyksettä meidän päiviimme asti.

Luovan kaupungin diskurssin kannalta Glasgow'ta vastaava tapaus Etelä-Euroopasta on satama- ja teollisuuskaupunki **Bilbao** Espanjan Baskimaassa ja sen vuonna 1997 avattu Guggenheim-museo, jonka suunnitteli kanadalais-yhdysvaltalainen tähtiarkkitehti Frank Gehry. Museosta tuli kaupungin tärkein yksittäinen vetonaula.

Guggenheim-museo Bilbaossa, Espanjassa.

Guggenheim Bilbao toi Baskimaahan sen kipeästi kaipaamaa huomiota ja tuloja. Viiden ensimmäisen toimintavuotensa aikana se tuotti yli miljardi dollaria, mikä on enemmän kuin kymmenen kertaa museon rakentamiskustannukset, ja yli 190 miljoonaa dollaria paikallisina verotuloina (Vogel, 2011).

Bilbaon erityisasemaa alan keskustelussa kuvaa se, että merkittävän kulttuuri-instituution aikaansaamaan taloudelliseen toimeli-

aisuuteen viitataan termillä **Bilbao-efekti**. Samalla on syytä muistaa, että Bilbaon menestystarinaa on ollut vaikea toistaa, mikä viestii siitä, että suurten kulttuurikohteiden perustaminen vaatii huolellista suunnittelua ja tapauskohtaisten tekijöiden huomioonottamista – ja ehkä vähän onneakin!

Kulttuuriresursseihin pohjautuva kehittäminen

Luovan kaupungin kehittämisessä kaupungin tai kunnan fyysinen ulottuvuus on läsnä monella eri tavalla. Paikkakunnan kulttuurisiin varantoihin ja ominaisuuksiin sidottua kulttuurivetoista tarkastelua voidaan kutsua yleisesti **kulttuuriorientoituneeksi suunnitteluksi** (*cultural planning*), jolla on lukuisia eri muotoja.

Kulttuuriorientoituneen suunnittelun lähestymistapaa kuvaa osuvasti pyrkimys kulttuurin monimuotoisuuden säilyttämiseen ja lisäämiseen, minkä edistämistä palvelee mm. **kulttuuriressurssien kartoitus** (*cultural mapping*). Se on systemaattinen lähestymistapa, jossa tunnistetaan, tallennetaan, luokitellaan ja havainnollistetaan paikallisyhteisön aineellisia ja aineettomia kulttuurisia resursseja. Muita kulttuurisia resursseja korostavia lähestymistapoja ovat **kulttuuristen resurssien viitekehys** (*Cultural Resources Framework, CRF*) ja **kulttuuriressurssien johtaminen** sekä niitä kapea-alaisempi kulttuuriperinnön johtaminen (Baeker, 2017).

Kuvio 3. Kulttuuriresurssien kartoituksen osa-alueita.

Lähde: Kings County Cultural Mapping, Nova Scotia, Canada

<https://kingsculturalmap.wordpress.com/cultural-mapping-context/>

Kulttuurihistoriallisesti orientoituneessa kaupunkien kehittämisessä korostetaan paikkakunnan historiaa ja kulttuurihistoriallisia kohteita, mikä ankkuroi kehittämisen vahvasti yksittäisen paikkakunnan erityispiirteisiin. Kulttuuria voidaan painottaa usealla eri tavalla paikkakunnan vahvuuksista ja pyrkimyksistä riippuen. Se voidaan nähdä (a) kulttuurihistoriana, (b) taiteena ja kulttuurielämänä, (c) paikallisina erityispiirteitä ja (d) elämäntapana.

Tällainen kehittäminen nojaa lähtökohtaisesti kaupungin historiallisiin vahvuuksiin ja paikalliseen kulttuurielämään. Se voidaan jakaa neljään eri tyyppiin sen mukaan, missä laajuudessa siinä

hyödynnetään historiallisten ja kulttuuristen resurssien paikallisia tihentymiä (vrt. Hwang, 2014):

- Kaupunkiuudistushankkeet, joissa luodaan **korkean profiilin kulttuurikohteita** ja kulttuuripalvelukeskittymiä, joiden veto-voima perustuu arkkitehtuuriin, instituutioihin ja/tai merkittäviin taiteellisiin tekijöihin.
- Kaupunkiuudistushankkeet, joissa luodaan erityisiä **historiallisia tai kulttuurisia alueita tai kaupunginosia** sellaisten aluekokonaisuuksien kehittämiseksi, joissa on paljon historiallisia arvoja sisältäviä perinteisiä rakennuksia tai muita kulttuurihistoriallisia kohteita, jotka lisäävät alueen vetovoimaa, kulttuurimatkailua ja yrittäjyyden edellytyksiä.
- Kaupunkiuudistushankkeet, joissa hyödynnetään **historiallisten kohteiden liepeillä sijaitsevia alueita**, joita voidaan hyödyntää paikallisina julkisina tiloina, logistisina solmukohtina ja/tai kaupallisina keskittyminä.
- Kaupunkiuudistushankkeet, joilla tähdätään vajaakäyttöisten tai käytöstä poistettujen **rakennusten ja rakenteiden muuntamiseen kulttuuritoiminnan tai luovien alojen tiloiksi**, kuten toimintansa lopettaneen tehtaan tai varaston muuntaminen taide- ja kulttuurikeskukseksi.

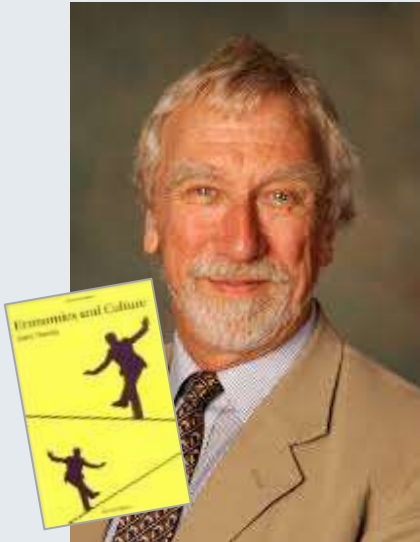

Kulttuuripääomaa hyödyntävä kaupunkikehittäminen

Kulttuurin käsite on monisyinen. Sillä viitataan yleisesti yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja uskomuksiin, mutta yhdyskuntakehittämisen yhteydessä sitä käytetään viittaamaan kapea-alaisemmin **taiteisiin, estetiikkaan ja kulttuuriaktiviteetteihin**. Tässä yhteydessä painopiste on jälkimmäisessä, kulttuurin käsitteen kapea-alaisesti määritellyssä sisällössä, jolla on luonteva yhteys kulttuurin taloudelliseen arvoon ja sitä kautta elinkeinopolitiikkaan. Toisaalta samalla on pidettävä mielessä, että kulttuuri manifestoituu oikeastaan kaikessa inhimillisessä toiminnassa, liike-elämä mukaan lukien. Tässä mielessä kulttuurin suppeaa määritelmää kehystää käytännössä aina sen laaja-alainen, inhimillisen ja sosiaalisen todellisuuden perimmäistä luonnetta ilmentävä sisältö. Itse asiassa kriittinen tutkimus alkoi laventaa kulttuurin ja talouden leikkauskohtaa jopa siinä määrin, että talouselämä nähtiin läpensä kulttuuristen panosten ja käytäntöjen läpäisemäksi (Amin & Thrift, 2007).

Taiteen omalakisuuutta, taiteellista luomistyötä ja taiteen itseisarvoa korostavat näkemykset ovat sopineet hyvin yhteen taiteen julkisen rahoituksen ja taide-elämää tukevan kulttuuripolitiikan kanssa. Sitä vastoin kulttuurin talous on tuoreempi ja jännitteisempi tutkimusala, sillä se yhdistää nämä kaksi jossain määrin toisilleen vierasta elämän osa-aluetta, **taiteen** ja **talouden**. Pitäisikö taiteen olla vapaa talouden ehdoista? Menettääkö taide itsenäisyytensä ja ilmaisuvoimansa alistuessaan talouden vaatimukseen? Miten kaupallistuminen vaikuttaa taiteen muotoihin ja sisältöihin? Bruno Frey (2003) pitää tätä taiteen ja talouden erillisyyttä virheellisenä tapana nähdä niiden välinen suhde. Kyseessä on hänen mukaansa kaksi inhimillisen elämän osa-aluetta, jotka edellyttävät toisiaan. Nämä kaksi aluetta liittyvät toisiinsa myös

sitä kautta, että **taloustieteellistä lähestymistapaa** voidaan soveltaa taiteisiin ja muihinkin kulttuurin tuotoksiin. Tämä näkökulma tunnetaan taiteen taloustieteenä tai laajemmin **kulttuurin taloustieteenä** (Frey, 2003).

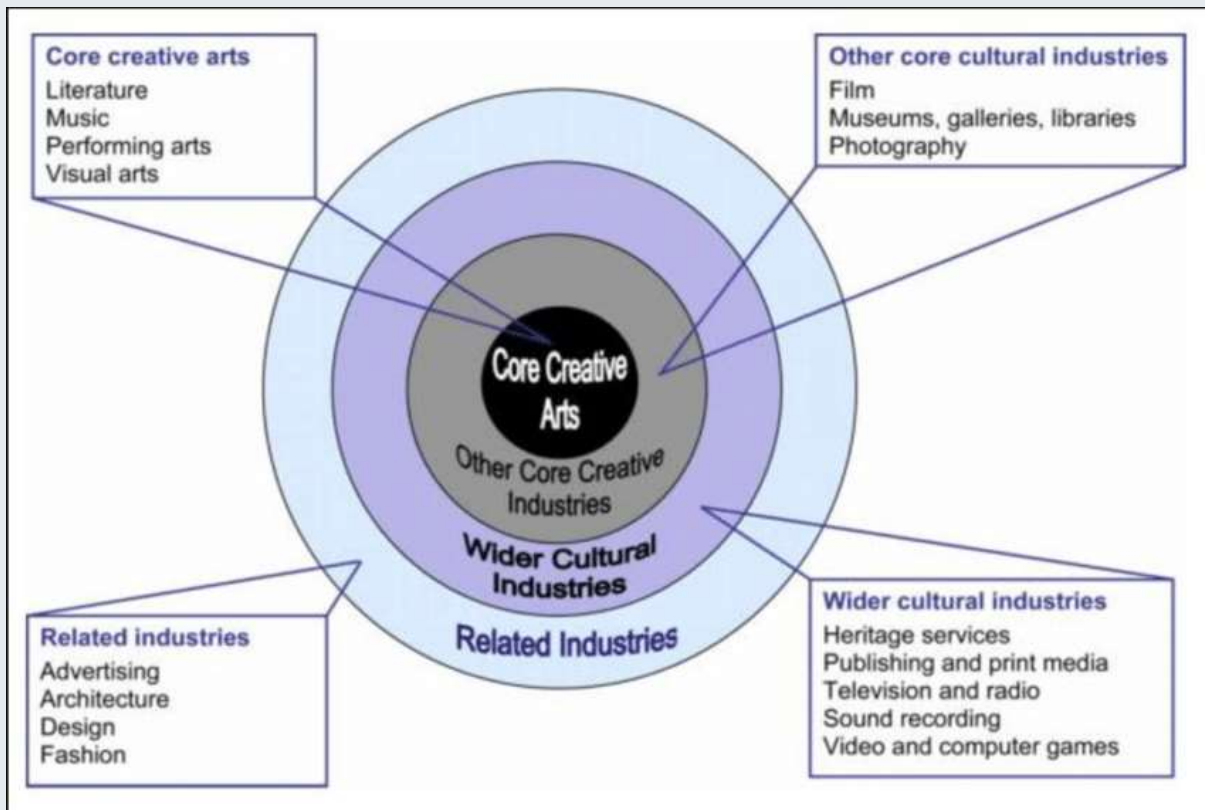

Kulttuurin taloustieteen piirissä mm. australialainen emeritusprofessori David Throsby on korostanut **kulttuuripääoman** taloudellista merkitystä luonnonvarojen, pääoman ja inhimillisen pääoman rinnalla. Hänen teoksensa *Economics and Culture* (2001) on yksi kulttuurin taloustieteen perusesityksiä. Kulttuurin taloustieteen kohteena ovat ne **varannot ja palvelut, jotka sisältävät kulttuurisia arvoja ja sisältöjä** ja jotka tuottavat vähintäänkin poten-

tiaalisesti mahdollisuuksia tekijänoikeuksiin pohjautuvaan liiketoimintaan. Tämä näkökulma nostaa esiin taiteen ja kulttuurin erityispiirteet yhteisöllisenä pääomana ja hahmottaa sitä, miten ne yhdessä muiden pääoman muotojen kanssa mahdollistavat uusien kulttuurin tuotosten tuottamisen (Throsby, 1999; 2001; 2010).

Throsby yhdistää luovat alat **kulttuuriteollisuuden konsentrisen kehämallin** avulla (ks. kuvio 4). Sen ideana on hahmottaa kulttuuripääoma kerroksellisena ilmiönä, joka laajenee taiteellisesta ytimestä kohti kaupallista ulkokehää. Taiteessa on olennaista sen kokemusperäisyys ja julkishyödykettä muistuttava luonne, jolloin myös sen arvo on enemmän kuin vain taideteoksen tai esityksen välitön taloudellinen arvo. Taloudellista arvoa voidaan mitata rahassa, kun taas kulttuurin arvon mittaaminen on ymmärrettävästikin vaikeampaa. Throsby korostaa uudenlaisen kulttuuripolitiikan merkitystä, joka ottaa huomioon taiteen taloudellisen mer-

kityksen, kulttuurisektorin tuottaman kulttuurisen arvon, yksityisen sektorin lisäarvon taiteessa ja kulttuuritoiminnassa ja julkisen hallinnon roolin tämän kokonaisuuden kehittämisessä.

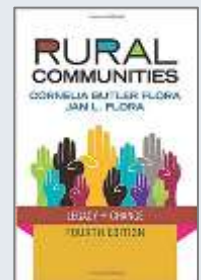
Kuvio 4. Kulttuuriteollisuuden kehämalli (Throsby, 2008).

Kulttuuripääomaan perustuvaa **luovan kaupungin** ideaa edustaa David Throsbyn (2010) määritelmä luovasta kaupungista, jossa korostuu kulttuuritoimintojen rooli kaupungin taloudellisessa ja sosiaalisessa elämässä. Kulttuurisesti orientoituneelle luovalle kaupungille on tunnusomaista vahva sosiaalinen ja kulttuurinen infrastruktuuri, luovien ammattien keskittyminen kaupunkiin ja kyky imeä investointeja taiteen ja kulttuurin palvelujen ja rakenteiden avulla.

Kulttuuri osana yhteisöpääomien viitekehystä

Kulttuuripääomaa korostavan kulttuurin taloustieteen rinnalle voidaan nostaa muitakin lähestymistapoja, jotka nojaavat varsin saman tyyppisiin lähtökohtiin. Kiinnostava esimerkki näistä on paikallisyhteisön kehittämiseen nojaava yhteisökeskeinen kehittämisparadigma, joka tunnetaan nimellä **yhteisöpääomien viitekehys** (*Community Capitals Framework, CCF*) (Flora & Flora, 2013). Toinen vastaava lähestymistapa on John P. Kretzmännin ja John L. McKnightin (1993) kehittämä **resurssipohjainen yhteisökehittäminen** (*Asset-based community development, ABCD*), jonka lähtökohtana on paikallisyhteisön voimavarojen kartoittaminen sekä kehittämisen tarkastelu paikallisten sosiaalisten suhteiden, instituutioiden ja asukkaiden voimaannuttamisen kannalta. Kolmas vastaavanlainen lähestymistapa on yhdyskunnan palveluja ja resursseja korostava **ameniteettitaloustiede** (McNulty ym., 1985).

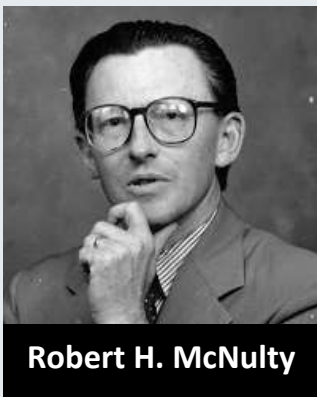
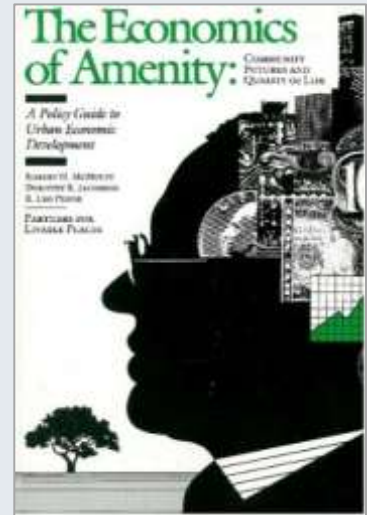
Edellä mainitun yhteisöpääomien viitekehyyksen ideana on se, että paikallistalouden kehityksen edistäminen edellyttää erityyppisten **pääoman muotojen** hyödyntämistä ja näitä pääoman muotoja hallitsevien tai omistavien **sidosryhmien** sitouttaminen kehittämisponnistusten toteuttamiseen. Näitä pääoman muotoja Cornelia ja Jan Flora tunnistivat seitsemän: 1) rahoituspääoma, 2) poliittinen pääoma, 3) sosiaalinen pääoma, 4) inhimillinen pääoma, 5) kulttuurinen pääoma, 6) luonnonympäristö ja 7) rakennettu ympäristö.

Yhdeksi pääoman muodoksi tunnistettu **kulttuurinen pääoma** viittaa mm. kulttuuritapahtumiin, festivaaleihin, kirjastoihin ja museoihin, musiikkiperinteeseen, monikieliseen väestöön, kansanperinteeseen sekä kulttuurisiin piirteisiin, kuten vaikkapa työetiikkaan (Flora & Flora, 2013; Pigg ym., 2013).

Ameniteettitaloustiede

Edelliseen rinnastettavaa uutta kulttuurista näkökulmaa 1970- ja 1980-luvuilla edusti yhteisötalouden lähestymistapa eli ns. **ameniteettitaloustiede** (*economics of amenity*), jonka perustan laski Yhdysvalloissa Robert H. McNulty ja vuonna 1977 perustettu voittoa tavoittelematon järjestö **Partners for Liveable Communities**. Teoksessa *The Economics of Amenity* (1985) McNulty ja kumppanit kuvaavat, miten paikallisyhteisöt hyödyntävät paikkakunnan keskustaa, esittävää taidetta, historiaa, kulttuuria ja paikallista identiteettiä lisätäkseen investointeja, kehittäkseen matkailua ja synnyttäkseen taloudellista kasvua (McNulty ym., 1985).

Robert H. McNulty

Puheena oleva traditio korostaa **taiteiden, kulttuurin, palveluvarustuksen** ja paikallisten organisaatioiden **yhteistyön** merkitystä paikallisyhteisöjen kehittämisessä ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Tässä mielessä sen huomio kohdistuu viime kädessä enemmän sosiaaliin kuin taloudellisiin kysymyksiin.

Partners for Liveable Communities aloitti vuonna 1993 Culture Builds Community -ohjelman, jonka pyrkimyksenä oli tuoda kulttuuriresurssit osaksi paikallisyhteisöjen kehittämisponnistelujen kokonaisuutta. Sen tuloksena syntyi mm. julkaisu *Culture Builds Communities* (Booth, 1995), jonka teemojen käsittelyä jatkoi **taloudellisen ja sosiaalisen kehittämisen** eri puolia käytännönläheisesti valottava opaskirjanen *The Creative Community Builder's Handbook* (Borrup, 2011).

Inklusiivinen luova kaupunki

Luovan kaupunkikehittämisen lähtökohta voi olla vahvasti sosiaalisten tekijöiden korostamisessa, vaikka samalla pyritäänkin taloudellisen toimeliaisuuden lisäämiseen. Tämä lähestymistapa on tunnusomainen taantuneille teollisuuskaupungeille tai muutoin sosiaalisista ongelmista kärsiville kaupungeille, joiden uudistaminen edellyttää tasapainoista lähestymistapaa taloudellisten, ympäristöllisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi.

Inklusiivisen eli **osallistavan luovan kaupungin** ideaa on muotoillut mm. japanilainen professori Masayuki Sasaki (2010), joka on samalla kritisoinut luovan luokan houkuttelua, osaamista ja teknologiaa korostavaa lähestymistapaa luovaan kaupunkiin. Kanazawan kaupunkia koskevan analyysinsa pohjalta Sasaki toteaa, että luova kaupunki edellyttää kulttuuriperustaista tuotantojärjestelmää eli tasapainoista kulttuurin tuotannon ja kulutuksen järjestelmää, jossa hyödynnetään kasautuvaa kulttuurista pääomaa. Hänen toinen tapausesimerkkinsä, Osakan kaupunki, on puolestaan ongelmallinen tapaus sikäli, että luovan kaupungin politiikkaa ei oltu sisällytetty kokonaisvaltaiseen kaupunkistrategiaan. Toisaalta positiivista Osakan tapauksessa oli kuitenkin elinvoimaisen ja osallistavan ruohonjuuritason liikkeen nousu luovan kaupungin idean ympärille, joka toi kaupunkia lähemmäksi sosiaalisesti inklusiivisen luovan kaupungin ideaa.

Lähtökohdiltaan Sasakin konsepti muistuttaa Charles Landryn luovan kaupungin ideaa. Hän kuitenkin painottaa enemmän nimenomaan sellaisia tekijöitä, joilla vastataan sosiaalisiin ongelmiin. Kehittäminen lähtee liikkeelle fyysisen kaupunkiympäristön uudistamisesta avoimuutta ja osallisuutta tukevalla tavalla. Yleisemminkin inklusiivisen luovan kaupungin kehittäminen edellyttää

huomion kiinnittämistä sellaiseen sosiaaliseen infrastruktuuriin – ml. moninaiset luovat tilat – joka valtaistaa ihmisiä ja vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua kaupungin politiikan muotoiluun, sitoo heidät paikallisyhteisön ja asuinalueiden kehittämiseen ja kiinnittää heidät paikallisyhteisöstä nousevaan taloudelliseen toimintaan. Inhimillisen pääoman vahvistaminen ja erityisesti koulutusmahdollisuuksien laajentaminen on tärkeä osa tätä prosessia. Osana tätä kokonaisuutta myös elinkeinoelämää voidaan kehittää tavoilla, jotka kannustavat yrityksiä edistämään tasapainoisesti kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia arvoja omassa paikallisyhteisössään.

Masayuki Sasakin ajattelun pohjalta **inklusiivinen luova kaupunki** voidaan määritellä siten, että se kehittää kulttuuria, taiteita ja luovia aloja niin luovan luokan kuin tavallisten ihmistenkin luovan toiminnan ja vuorovaikutuksen avulla, tukee osallisuutta avaamalla kaikkien käyttöön luovia tiloja ja ympäristöjä ja pyrkii lisäksi löytämään sekä institutionaalisten että ruohonjuuritason aktiiviteettien ja kyvykkyyksien avulla ratkaisuja yhteisön sosiaalisiin ongelmiin, kuten asunnottomuuteen, köyhyyteen ja rikollisuuteen.

Kulttuurivetoinen kaupunkien elävöittäminen

Kaupunkikehittämisessä yhdeksi keskeisimmistä kehittämisparadigmoista on muodostunut **kulttuurivetoinen kaupunkien elävöittäminen** tai uudistaminen (*culture-led urban regeneration*) eri muunnelmineen. Se perustuu ajatukseen, että kulttuuria hyödynnetään kaupunkien tai **kaupunginosien elinvoimaisuuden lisäämisessä ja elävöittämisessä** ja sitä kautta niiden kehityspotentiaalin vahvistamisessa. Tällainen tapa hyödyntää kulttuuria kaupunkien kehittämisessä ja elinkeinorakenteen uudistamisessa on ollut itse

asiassa hallitsevassa asemassa länsimaissa kulttuuri-instituutioiden, taidemuseoiden, viihtyisine julkisine tiloineen ja uudistettuine perinnekohteineen (Paddison & Miles, 2009; Russo & Borg, 2010).

Tällaisessa lähestymistavassa kulttuuritoiminnot ja taiteet yhdistyvät paikan erityispiirteisiin, joiden yhteyttä muovataan ja hyödynnetään taloudellisen kasvun aikaansaamiseksi. Kulttuurin, paikan ja talouden yhteenkietoutuminen ilmentää osaltaan jälkiteollisen talouden erityisluonnetta (Evans, 2001).

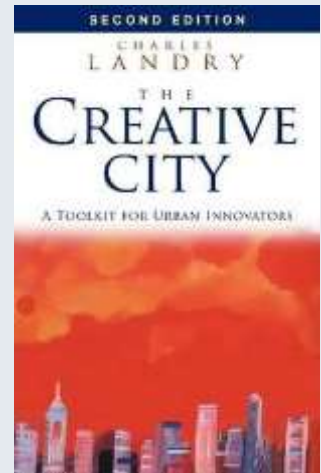

Usein kulttuurivetoinen kaupunkien uudistaminen on vahvasti sosiaalisesti orientoitunutta toimintaa, jolla tähdätään taantuneiden kaupunkien ja varsinkin **soσιαalisista ongelmista tai rakennemuutoksesta kärsivien kaupunginosien elävöittämiseen**, missä keskeisessä asemassa on osallistaminen ja alueen kehityspotentiaalnin tunnistaminen ja hyödyntäminen. Myös kaupunkikulttuurin elävöittäminen ja osallisuutta vahvistavien julkisten tilojen synnyttäminen kuuluu tämän lähestymistavan keinovalikoimaan.

Osallistava ja integroiva luova kaupunki

Kulttuuriorientoitunut suunnittelu heijastelee 1990-luvulla tapahtunutta muutosta kaupunkien kulttuuripolitiikassa. Se tähtää taiteen ja kulttuurin tuotosten ja kulttuurin resurssien hyödyntämiseen kaupunkien uudistamisessa (Landry, 2006; 2008; Bianchini, 1993). Yksi kokonaisvaltaisimpia esityksiä tällä saralla on ollut **luovuutta, kulttuurisia resursseja, yhteisöllisyyttä ja osallistumista** korostava kaupunkikehittämisen idea, josta brittiläinen luovan kaupunkikehittämisen asiantuntija Charles Landry tarjosi jo 1990-luvulla hyvin käytännönläheisen kuvan.

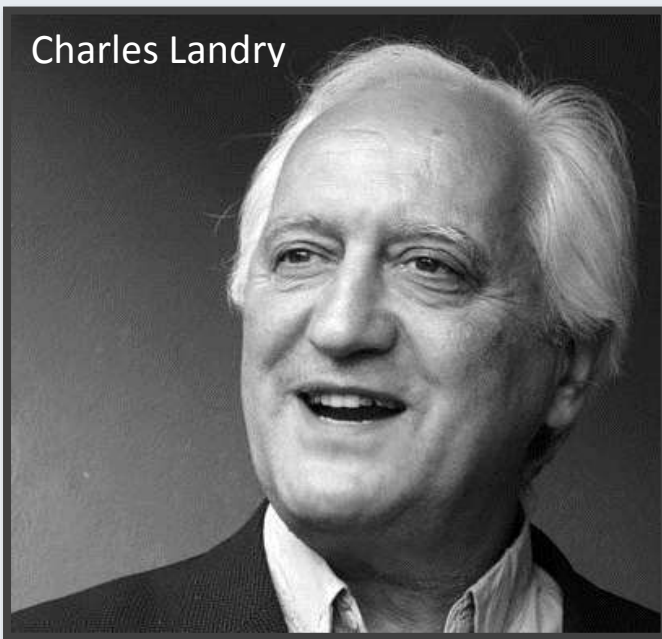
Ensimmäisiä yksityiskohtaisia raportteja luovasta kaupungista oli Charles Landryn perustaman Comedia-ajatushautomon laatima raportti *Making The Most of Glasgow's Cultural Assets: The Creative City and its Cultural Economy* vuodelta 1991, jota seurasi alan kehittämisideoita kokoava Landryn ja Bianchinin laatima *The Creative City* vuodelta 1995 ja osittain sen pohjalta jalostettu alan perusteos, Charles Landryn *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*, jonka ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2000. Viimeksi mainittu vaikutti merkittävästi luovan kaupungin idean leviämiseen.

Landryn mukaan **uteliaisuus, mielikuvitus ja luovuus** ovat ennakkoehto keksintöjen ja innovaatioiden aikaansaamiselle, kaupunkien ongelmien ratkaisemiselle ja uusien kiinnostavien mahdollisuuksien oivaltamiselle. Kaupungissa asuvien **ihmisten**, siellä toimivien **organisaatioiden** ja koko **kaupunkiyhteisön** luovuuden vapauttaminen on monitasoisesti toimijoita valtaistava prosessi. Luovassa kaupungissa luovuus ei liity pelkästään taiteilijoihin tai

luovan talouden toimijoihin. Luovuus voi tulla millaisesta lähteestä tahansa, mukaan lukien kaikki **ihmiset, jotka pyrkivät ratkaisemaan paikallisia ongelmia** mielikuvituksellisesti, luovasti ja kekseliäästi.

Landryn (2008) luovan kaupungin konseptissa huomio kiinnittyy erityisesti siihen, miten **kaupunkiympäristö** kytkeytyy luovuuteen. Se synnyttää erikoistumisen mahdollisuuksia, monipuolisuutta ja ideoiden runsautta. Kaupungin avoimuus ideoille ja sen osallistumista korostava kulttuuri vahvistavat juuri näitä piirteitä. Kaupunkikehityksen kulttuuriset ja sosiaaliset kysymykset tulevat itse asiassa hyvin esiin Landryn monissa muissakin teoksissa, kuten *The Art of City-Making* (2006) ja *The Civic City in a Nomadic World* (2017), ja liittää hänet sitä kautta osallisuutta ja sosiaalisia kysymyksiä käsittelevään kaupunkitutkimukseen.

Landryn mukaan kaupunkien tulisi aktiivisesti poistaa hallinnossa ja hallinnan prosesseissa vaikuttavia **luovuuden esteitä**. Kaupunkien tulisi olla valmiita rajojen murtamiseen, joustavuuteen, yhteistyön tilojen luomiseen sekä käsitteiden, ajattelun ja viestinnän rikastamiseen ja myös johtajuuden uudistamiseen.

Luovalla kaupungilla on omat realisoitumisen edellytyksensä. Niitä ovat monet henkilö- ja yhteisötason tekijät, kuten stimuloiva ympäristö, turvallisuus ja häiriötekijöiden vähäisyys. Landry on

kirjannut seitsemän tekijäryhmää, jotka määrittävät näitä **luovan kaupungin edellytyksiä**:

1. Yksilöiden ominaisuudet
2. Tahto ja johtajuus
3. Väestön kirjavuus ja osaajien saavutettavuus
4. Organisaatiokulttuuri
5. Paikallinen identiteetti
6. Kaupungin tilat ja palvelut
7. Verkostodynamiikka.

Luovalle kaupungille ovat tyypillisiä sellaiset rakenteet ja instituutiot, jotka tukevat luovuutta. Puhutaan **luovista ympäristöistä** tai luovista miljöistä, joissa on kovien ja pehmeiden infrastruktuurien muodossa välttämättömät edellytykset ideoiden ja keksintöjen runsauden tuottamiselle. **Kovaan infrastruktuuriin** kuuluu tutkimuslaitoksia, oppilaitoksia, kulttuurilaitoksia ja tapaamispaikkoja kuin myös niitä tukevia palveluja, kuten liikenne, terveydenhuolto ja kaupungin palvelurakenne. **Pehmeää infrastruktuuria** edustavat puolestaan yhteisölliset rakenteet, sosiaaliset verkostot sekä yhteyksien ja inhimillisen vuorovaikutuksen järjestelmät, joka tukevat ja rohkaisevat ideoiden tuottamista ja jakamista yksilöiden ja instituutioiden välillä.

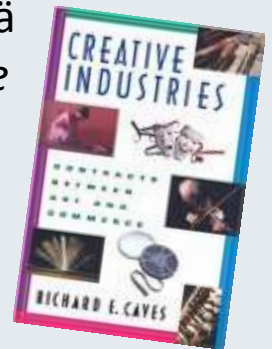
Landryn konseptiin kuuluu kuvaus luovan kaupungin strategisen suunnittelun prosessista ja välineistä. Koko prosessia pitää koossa **strategisen suunnittelun** idea siihen kuuluvine vaiheineen (suunnittelu, potentiaalinen ja esteiden kartoitus, menestyksen ja epäonnistumisen mittaaminen, toimeenpano ja toiminnan viestintä- ja seurantatehtävät). Sitä täydentävät **analyttiset välineet**, jotka auttavat ymmärtämään ja tulkitsemaan luovaan kaupunki-kehittämiseen liittyviä ilmiöitä sekä **indikaattorit**, joilla voidaan

mitata kaupungin tai projektin luovuuden tasoa ja vaikuttavuutta. Näiden ohella Landry esittelee erilaisia **tekniikoita**, joita tarvitaan luovan ajattelun ja suunnittelun tueksi, mukaan lukien hyvin käytännönläheiset luovuustekniikat.

Osallistavan ja integroivan kaupunkikehittämisen yhteydessä **luova kaupunki** viittaa ihmisten mielikuvituksen inspiroimaan ajatteluun, suunnitteluun ja toimintaan, joilla tähdätään kaupunkien ongelmien ratkaisemiseen ja kehityspotentiaalın hyödyntämiseen. Tämä edellyttää yhtäältä **luovuuden kulttuuria**, joka välittyy ihmisistä organisaatioihin ja edelleen koko kaupunkiyhdyskuntaan, ja toisaalta kokonaisvaltaista ja osallistavaa **strategista kehittämistä**.

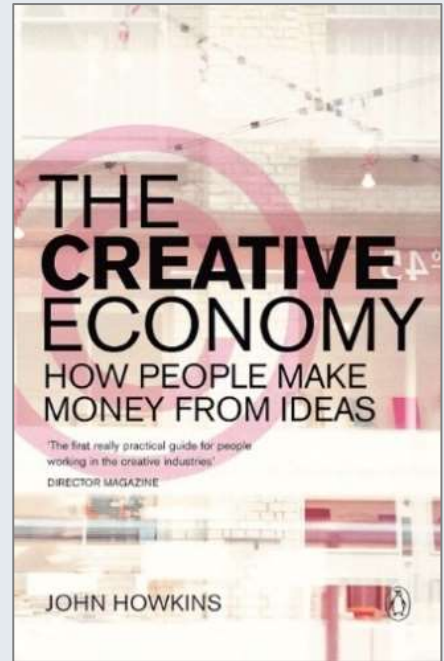
Luova talous ja luovan luokan houkuttelu

Luovan kaupungin keskustelu sai uusia sävyjä 2000-luvun alussa, kun luovat alat ja luova talous olivat muodostaneet kohtuullisen selkeän kokonaisuuden. Käytännön ulottuvuuksia tällä saralla hahmotti **Richard E. Caves** teoksessaan *Creative industries* (2000). Hän analysoi luovien alojen organisoimista visuaalisten ja esittävien taiteiden, elokuvan, teatterin, äänitaiteen ja kustannustoiminnan aloilla, joissa yhdistetään eri alojen taiteellisia tuotoksia.

Myös **John Howkinsin** teos *The Creative Economy* (2001) jalosti omalta osaltaan luovuusdiskurssia mm. laajentamalla luovan talouden käsitteen alaa. Howkins korostaa em. teoksessaan, että luovuus eli uusien ideoiden tuottaminen on nopeasti kasvava liiketoiminnan osa-alue. Yritykset tarvitsevat idearikkaita ja luovia ihmisiä ja myös kuluttajat kysyvät luovuuden tuloksena syntyneitä

tuotteita ja palveluja. Näin syntyvä luova talous perustuu maan ja pääoman sijaan **ideoihin**, jotka ovat talouden tärkeimpiä panoksia ja tuotoksia. Tällaisten ideoiden tuottaminen edellyttää luovuutta, joka on yksilön kykyä uneksia, ihmetellä, ajatella, haastaa ja keksiä. Luovassa taloudessa luovuuden tuotokset on tunnistettava ja tuotteistettava, jolloin **intellektuaalisesta omaisuudesta** (patentit, mallisuoijat, tavaramerkit ja tekijänoikeudet) tulee luovan talouden ”valuuttaa”.

Luovat alat ja luova talous olivat alkaneet jo hahmottua omana keskustelualueenaan 2000-luvun alkuun tultaessa, kun professori **Richard Florida** uudisti sen omilla ideoillaan luovuuspääomasta, luovasta luokasta ja luovista kaupungeista. Floridan teoretisoinnin ydin on siinä, että luovan aikakauden kasvun ajureita ovat luovat ihmiset, jolloin luovuutta ja osaamista vaativissa ammateissa toimivien ihmisten eli ”**luovan luokan**” houkuttelusta ja tyytyväisenä pitämisestä tulee kaupunkien kehittämisen keskeinen tehtävä. Menestyneille luoville kaupungeille on tunnusomaista korkea teknologian, osaamisen ja suvaitsevaisuuden taso (teknologia, talentti ja toleranssi eli **3T**), ja näitä ulottuvuuksia kaupunkien tulisi vahvistaa pärjätäkseen globaalissa kilpailussa. Teoksellaan *The Rise of the Creative Class* (Luovan luokan esiinmarssi) vuodelta 2002 Florida mullisti perusteellisesti luovan kaupungin ympärillä käydyin keskustelun.

Kulttuurin yhteiskunnallinen ja taloudellinen merkitys

Kulttuurin merkitys tulee esiin alueiden kehittämisessä kahdella eri tavalla. Yhtäältä monimuotoinen **kulttuuritoiminta** tekee alueyhteisöstä mielenkiintoisen sekä matkailijoiden että sinne sijoituvan osaavan työvoiman näkökulmasta. Toiseksi kulttuuritoiminnot ja luovat toimialat voidaan nähdä yhtenä tuotannon ja taloudellisen toiminnan muotona tai klusterina (Ruokolainen, 2017).

Samalla kuitenkin kulttuuritoimintojen ja kulttuuriteollisuuden tuotteiden ja palvelujen ankkuroituminen **kulttuuriin** liittyy ne monisyisesti inhimilliseen todellisuuteen, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja elämän mielekkyyteen, ja tämä näkökohta huomioonottaen kulttuurin kaupallistamispyrkimyksiä on myös kritisoitu: *kun kulttuuri- ja luovat alat valjastetaan välineellisten pyrkimysten toteuttamiseen, ne alkavat köyhtyä sisällöllisesti ja menettää jotain olennaista niiden alkuperäisestä – estetiikkaan, itseilmaisuuksiin ja taiteelliseen vapauteen perustuvasta – luonteesta, mikä lopulta köyhdyttää kulttuuria* (O'Connor, 2016).

Taiteen ja kulttuurin on yleisesti ajateltu tarjoavan elämää rikastuttavia kokemuksia. Näihin kokemuksiin tiivistyy **kulttuurin arvo**. Honkala ja Laitinen (2017) ovat tunnistaneet alan kirjallisuudesta kuusi osa-alueita, joiden kautta kulttuuri ja taiteet vaikuttavat elämäämme:

1. **Sosiaalinen hyvinvointi**: osallistuminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja kriittinen ajattelu
2. **Vaikutukset terveyteen**: terveyden edistäminen, kansanterveys ja mielenterveys
3. **Vaikutukset oppimiseen**: älylliset kyvyt, taitojen kehittyminen ja onnistumisen kokemukset

4. **Taloudelliset vaikutukset:** suorat ja epäsuorat taloudelliset vaikutukset, kulttuurimatkailu ja talouskasvun edellytyksiä vahvistavat tekijät
5. **Ympäristövaikutukset:** taide ja kulttuuri ekologisen elämäntapa- ja kestävä kehityksen tukemisessa
6. **Kulttuurinen kestävyys:** kielten, perinteiden ja tapojen säilyminen, moniarvoisuuden haasteiden käsittely ja resilienssin ylläpitäminen.

Sosiaalinen hyvinvointi	Terveys	Oppiminen	Talous	Ympäristö	Kulttuurinen kestävyys
<ul style="list-style-type: none"> Sosiaalinen osallistuminen ja osallisuus Sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot Sosiaalinen pääoma Syrjäytymisen ehkäisy Kulttuurinen ja sosiaalinen moninaisuus Kriittinen ajattelu Aktiivinen kansalaisuus Elin- ja asuin-ympäristöjen kehitys 	<ul style="list-style-type: none"> Terveyttä edistävät ja hoitavat vaikutukset Kansanterveys Koettu terveys ja elämäntila Mielenterveys ja mielen hyvinvointi Hoitoympäristöt ja hoidon laatu Lääketieteen koulutus Työhyvinvointi 	<ul style="list-style-type: none"> Älylliset kyvyt ja akateeminen suoriutuminen Itsetuntemus, tunnetaidot ja sosiaaliset taidot Opetuksen ja koulutuksen tukeminen Elinikäinen oppiminen Organisaatioiden kehittyminen 	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuuri toimialana ja työllistäjänä Kerrannais- ja läikymisvaikutukset Kulttuuriturismi Alueiden ja kaupunkien kehitys Luovan talouden kehitys Säästöt julkisissa kustannuksissa 	<ul style="list-style-type: none"> Tiedon ja ymmärryksen lisääminen Esikuvan tarjoaminen Vaihtoehto kestävään kulutukseen 	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuurin roolit kestävässä kehityksessä Kulttuuri-perintö ja kulttuuri-identiteetti Kulttuurien moninaisuus ja ymmärrys

Kuvio 5. Kulttuurin ja taiteen vaikutukset. (Lähde: Honkala & Laitinen, 2017)

Alueyhteisöjen elinkeinopolitiikan ja aluekehityksen kannalta keskeisessä asemassa edellä esitetyissä osa-alueissa on **talous**, jota voidaan edistää kulttuurin ja taiteiden avulla sekä suoraan että välillisesti. Kulttuurista on tullut vetovoimatekijä, jolla alueet voivat kilpailla yrityksistä, yrittäjistä, työvoimasta ja matkailijoista (Storhammar ym., 2009).

Yhdysvaltojen Kansallisen kuvernööriliiton raportissa *New Engines of Growth: Five Roles for Arts, Culture and Design* vuodelta 2012 listattiin tapoja, joilla **taiteet, kulttuuri ja muotoilu edesauttavat taloudellista kehitystä** (NGA, 2012). Näitä tapoja tunnistettiin viisi: (1) nopeasti kasvavan, dynaamisen kulttuuritalouden klusterin synnyttäminen, (2) kehittyneiden teollisuudenalojen kilpailukyvyn lisääminen, (3) kriittisten edellytysten ja kehittämisvälineiden tarjoaminen innovatiivisille paikkakunnille, (4) paikallisyhteisöjen uudistumisen katalysointi ja (5) positiivinen vaikutus työvoiman laatuun. Nämä tekijät osoittavat hyvin, miten kulttuuri ja taiteet voivat tuoda lisäarvoa elinkeinopolitiikkaan ja sitä kautta parantaa ihmisten toimeentulon, työnteon ja yrittämisen mahdollisuuksia, lisätä taloudellista toimeliaisuutta ja edistää talouskasvua.

Lopuksi

Suomalainen kulttuuripolitiikka oli pitkään lähinnä korkeakulttuurin ja taiteen edistämistä, joka institutionalisoitui osaksi hyvinvointivaltiokehitystä. Tätä seurasi kulttuurin, taiteen ja luovuuden taloudellista merkitystä korostava vaihe 2000-luvun jälkipuoliskolla, jossa avauduttiin kansainvälisille vaikutteille ja markkinoille. Olennainen muutos tapahtui kun ”kulttuuriteollisuudesta” huomio kiinnittyi luoviin toimialoihin ja niitä syvällisemmin vielä luovaan talouteen ja sen sisäisen dynamiikan ymmärtämiseen (Kangas & Pirnes, 2015; Heiskanen, 2015). Tässä suhteessa suomalainen luovien alojen kehittäminen heijastelee pitkälti yleismaailmallista kehitystä. Yksi aluekehitykseen liittyvä tärkeä erityispiirre on se, että kulttuurin talouden yritykset ja työpaikat keskittyvät pitkälti suurille kaupunkiseuduille, mikä korostaa kaupunkien roolia luovassa taloudessa (Kainulainen, 2005).

Kirjallisuutta

- Amin, Ash & Thrift, Nigel (2007). Cultural-economy and cities. *Progress in Human Geography*, 31(2), 143–161.
- Andersson, D.E., Andersson, A.E. & Mellander, C. (Eds.) (2011). *Handbook of Creative Cities*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Basset, K. (1993). Urban cultural strategies and urban cultural regeneration: a case study and a critique. *Environment and Planning A*, 25, 1773-1788.
- Baeker, G. (2017). Cultural economies. *Economic Development Journal*, 16(2), 37-43.
- Bianchini, Franco (1993). Remaking European Cities: The role of cultural policies. In: Bianchini, F. & Parkinson, M. (Eds.), *Cultural Policy and Reperation: The West European Experience*. Manchester: Manchester University Press.
- Bianchini, Franco (2018). Reflections on the Origins, Interpretations and Development of the Creative City Idea. In: Byllja Van Damme, Bert De Munck, Andrew Miles (Eds.), *Cities and Creativity from the Renaissance to the Present*, pp. 23-42. New York: Routledge.
- Booth, Kathy (1995). *Culture Builds Communities: A Guide to Partnership Building and Putting Culture to Work on Social Issues*. Washington, D.C.: Partners for Livable Places.
- Borrupt, Tom (2011). *The Creative Community Builder's Handbook: How to Transform Communities Using Local Assets, Art, and Culture*. St. Paul, MN: Fieldstone Alliance.
- Caves, Richard E. (2000). *Creative Industries: Contracts Between Art and Commerce*. Harvard University Press.
- Cunningham, Stuart D. (2012). The creative cities discourse: production and/or consumption? In: Anheier, Helmut & Isar, Judhishthir Raj (Eds.), *Cultures and Globalization: Cities, Cultural Policy and Governance*. SAGE, pp. 111-121.
- Evans, G. (2001). *Cultural Planning: An Urban Renaissance?* London: Routledge.
- EY (2015). *Cultural Times: The first global map of cultural and creative industries*. December 2015. Ernst & Young.
- Flew, Terry (2012). *The Creative Industries, Culture and Policy*. London: Sage.
- Flora, C.B. & Flora, J.L. (2013). *Rural Communities: Legacy and Change*. 4th Edition. Boulder, CO: Westview Press.
- Florida, Richard (2002). *The rise of the creative class*. New York: Basic Books.
- Frey, Bruno S. (2003). *Arts & Economics: Analysis & Cultural Policy*. Berlin: Springer.
- Garnham, Nicholas (2005). From cultural to creative industries: An analysis of the implications of the “creative industries” approach to arts and media policy making in the United Kingdom. *International Journal of Cultural Policy*, 11(1).
- Ghilardi, L. (2004). *Cultural Planning: Thinking Strategically about Cultural Development*. Kulturforvalternes Nyhedsbrev nr. 15.
- Harvey, David (1989). From managerialism to entrepreneurialism: the transformation of urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler*, 71B: 3–17.

- Heiskanen, Ilkka (2015). Taiteen ja kulttuurin uusi aseointi talouteen: kulttuuri-teollisuus, luovat alat ja luova talous. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas ja Ritva Mitchell (toim.), Taiteen ja kulttuurin kentät: perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö, s. 109-190. 2. uudistettu laitos. Tietosanoma.
- Holden, John (2007). Publicly-funded culture and the creative industries. London: Arts Council England.
- Honkala, Nina & Laitinen, Lisa (2017). Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista. SITRA, 21.11.2017. URL: <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksiin/>
- Howkins, John (2001). The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. London: Penguin.
- Hwang, Kyu Hong (2014). Finding Urban Identity through Culture-led Urban Regeneration. Journal of Urban Management, Vol. 3, Iss. 1-2, pp. 67-85.
- Jacobs, Jane (1961). The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.
- Jacobs, Jane (1984). Cities and the Wealth of Nations. New York: Random House.
- Kainulainen, Kimmo (2005). Kunta ja kulttuurin talous: Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. Tampere: TUP.
- Kangas, Anita & Pirnes, Esa (2015). Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas ja Ritva Mitchell (toim.), Taiteen ja kulttuurin kentät: perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö, s. 23-108. 2. uudistettu laitos. Tietosanoma.
- Klamer, Arjo (Ed.) (1996). The value of culture: On the relationship between economics and arts. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kretzmann, John P. & McKnight, John L. (1993). Building Communities from the Inside Out: A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets. Evanston, IL: Institute for Policy Research.
- KTM (2007). Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015. KTM:n julkaisu 10/2007. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- Landry, Charles (2006). The Art of City-Making. London: Earthscan.
- Landry, Charles (2008). The Creative City: A toolkit for urban innovators. Second Edition. London: Earthscan.
- Landry, Charles (2012). The origins & futures of the creative city. Near Stroud, UK: Comedia.
- Landry, Charles (2017). The Civic City in a Nomadic World. Rotterdam: nai010 publishers.
- Landry, Charles & Bianchini, Franco (1995). The Creative City. London: Demos.
- McNulty, Robert H., Jacobson, Dorothy R., & Penne, R. Leo (1985). The economics of amenity: Community futures and quality of life. A policy guide to urban economic development. Washington, D.C: Partners for Livable Places.
- NGA (2012). New Engines of Growth: Five Roles for Arts, Culture and Design. National Governors Association. Washington, D.C.: The NGA Center for Best Practices.

- O'Brien, Dave (2010). Measuring the value of culture: a report to the Department for Culture Media and Sport. DCMS, 15 December 2010.
- O'Connor, Justin (2016). After the Creative Industries: Why we need a cultural economy. *Platform Papers*, 47, 1-60.
- OKM (2017). Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi: Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetusministeriö (2009). Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12. Helsinki: Opetusministeriö.
- Paddison, Ronan & Miles, Steven (Eds.) (2009). *Culture-led Urban Regeneration*. New York: Routledge.
- Pigg, K., S. Gasteyer, K. Martin, G. Apaliya, K. Keating (2013). The Community Capitals Framework: An Empirical Examination of Internal Relationships. *Community Development: Journal of the Community Development Society*. 44 (4):492-502.
- Ruokolainen, Olli (2017). *Suunniteltu luovuus: Kulttuuritoiminnot ja strateginen aluekehittäminen*. Tampere: Tampere University Press.
- Russo, Antonio P. & van der Borg, Jan (2010). An urban policy framework for culture-oriented Economic development: lessons from the Netherlands. *Urban Geography*, 31, 5, pp. 668–690.
- Sasaki, Masayuki (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study. *Cities*, 27, S3–S9.
- Saukkonen, Pasi & Ruusuvirta, Minna (toim.) (2009). *Toiveet, tavoitteet ja todellisuus: Tutkimus kulttuuripolitiikasta 23 kaupungissa*. Cuporen julkaisuja 15. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö Cupore.
- Schubert, Dirk (Ed.) (2014). *Contemporary Perspectives on Jane Jacobs: Reassessing the impacts of an urban visionary*. Farnham, UK: Ashgate.
- Scott, Allen J. (1997). The Cultural Economy of Cities. *International Journal of Urban and Regional Research*, 21, 323-339.
- Scott, Allen (2000). *The Cultural Economy of Cities. The Cultural Economy of Cities: Essays on the Geography of Image-Producing Industries*. London: Sage.
- Scott, Allen J. (2006). Creative cities: Conceptual issues and policy questions. *Journal of Urban Affairs*, 28(1), 1-17.
- Scott, Allen J. (2014). Beyond the Creative City: Cognitive–Cultural Capitalism and the New Urbanism. *Regional Studies*, 48(4), 565-578.
- Storhammar, Esa, Tohmo, Timo & Itkonen, Kari (2009). Kulttuuri alueiden kilpailukyky osatekijänä. Teoksessa: Christer Bengs (toim.) *Alueet ja verkot – alueiden kilpailukyky ja toimivuus*, s. 40-45. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta, 12-2009.
- Throsby, David (1999). Cultural Capital. *Journal of Cultural Economics*, Vol. 23, No. 1/2, pp. 3-12.
- Throsby, David (2001). *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Throsby, David (2008). The concentric circles model of the cultural industries. *Cultural Trends*, 17(3), 147–164.
- Throsby, David (2010). *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UNESCO (1982). *Cultural Industries: A challenge for the future of culture*. Paris: UNESCO.
- Van Damme, Byllja, De Munck, Bert & Miles, Andrew (Eds.) (2018). *Cities and Creativity from the Renaissance to the Present*. New York: Routledge.
- Vogel, Carol (2011). Guggenheim Considers a Museum in Helsinki. *The New York Times*, Jan. 18, 2011, C1.
- Waits, Mary Jo (n/a). Five Roles for Arts, Culture, and Design in Economic Development. *Community Development INVESTMENT REVIEW*, 17-23. Federal Reserve Bank of San Francisco. URL: <https://www.frbsf.org/community-development/files/five-roles-for-arts-culture-and-design-in-economic-development.pdf>
- Zukin, Sharon (1995). *The Cultures of Cities*. Cambridge, MA: Blackwell.